

TEMAGRUPP
UNGA

1 (33)

2010-07-05

Temagruppen Unga i Arbetstlivets skrifter 2010:3

Unga som är utanför arbetsmarknaden

En socioekonomisk diskussion

Ingvar Nilsson SEE & OFUS

Förord

Detta är en summarisk rapport som handlar om de kostnader som följer av att många unga är utanför arbetsmarknad och utbildning framtagen till ett seminarium i Almedalen 2010. I temagruppen Unga i Arbetslivet ser vi att mycket bra verksamhet finns i det avlånga landet Sverige. Samtidigt kan vi inte säga att unga får det bättre, tvärtom visar siffror om ungas ekonomiska standard, skuldsättning och betalningsanmärkningar att unga har svårt att etablera sig på arbetsmarknaden. De har låga inkomster som försvårar att ha ett eget hushåll eller att bilda familj.

Allt hänger ihop – utbildning – arbete – bostad – familj – inflytande. Därför är det också så viktigt att se helheten när vi ser till ungas situation. Och att samverka. Det vet vi då rapport efter rapport har slagit fast detta. I många fall samverkan på lokala initiativ och beroende av person – och inte för att det rekommenderas i form av uppdragsbeskrivning och styrsystem. Inom Europeiska socialfonden står det tydligt att projekt ska drivas i samverkan mellan flera aktörer, samt att syftet är att utveckla nya metoder för att driva ett arbete som minskar utanförskapet för olika målgrupper. Tillsammans arbetar Ungdomsstyrelsen, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Socialstyrelsen, Sveriges Kommuner och Landsting och Communicare i Temagruppen Unga i Arbetslivet för att identifiera, sprida och utveckla metoder för att stödja ungas etablering i ett projekt som finansieras av ESF.

Metoderna som fungerar bäst verkar kräva samverkan mellan olika aktörer, eller multikompetenta team som Ingvar Nilsson kallar dem i rapporten. Samverkan är svårt – om man inte är tillräckligt motiverad att lösa de problem som finns. Temagruppen samlar på exempel på hur dessa svårigheter kan lösas utifrån samverkan som sker idag på många orter i Sverige. Med hjälp av medel från Europeiska socialfonden, Samordningsförbunden, kommunförbund och andra finansiärer existerar idag olika modeller för samverkan. Men gemensamma ansträngningar krävs för att förutsättningar ska skapas för att möjliggöra samverkan överallt i Sverige där det behövs och inte enbart där det finns finansiella möjligheter.

Denna rapport är författad av Ingvar Nilsson och slutsatser och förslag är hans egna.

Inger Ashing

Ordförande Temagruppen Unga i arbetslivet

Innehåll

Förord.....	2
Inledning	5
Ekonomiska förutsättningar och arbete för unga	6
Olles historia	9
Tidigt i livet.....	9
Det tidiga vuxenlivet.....	10
En sannolik framtid.....	10
Vad kostar Olles marginalisering.....	11
Kostnaderna på ett principiellt plan	11
De samlade kostnaderna för Olles marginalisering.....	13
Kostnaderna för Olle på kort sikt.....	13
Kostnaderna för Olle på lång sikt.....	14
Det handlar inte om brist på resurser	15
Så gick det för Olle	16
Vinsten av att förhindra Olles utanförskap	17
Navigatorcentrum, dess kostnader och framgångar	17
Värdet av att lyckas.....	18
Effekter på kort sikt.....	18
Effekter på lång sikt	19
Ullas historia	20
Det tidiga vuxenlivet.....	20
En sannolik framtid.....	21
Kostnader för Ulla på kort och lång sikt	22
Vinsten med att bryta Ullas marginalisering.....	23

Så gick det för Ulla	24
Att jämföra Ulla och Olle.....	25
Att se hela bilden.....	26
Konsekvenserna av bristande helhetsbild	26
Att bryta utanförskap	27
Bilaga	29
Metod	29
Referenser	29
Rapporter.....	29

Inledning

De svenska välfärdssystemen består lite förenklat av två delar. Den ena delen består främst av det man skulle kunna kalla produktion av olika välfärdstjänster – den offentliga sektorns reala sida. Den andra delen består av olika former av inkomstöverföringar, det som brukar kallas transfereringar – den offentliga sektorns finansiella sida. Omfattningen av den välfärd som produceras (det vill säga hur mycket barnomsorg, skola, sjukvård och äldreomsorg vi har råd med) beror på två saker. Dels på hur mycket skatt som betalas in i våra system, vilket bland annat bestäms av hur många som arbetar och betalar skatt. Men det beror också på hur mycket pengar som går åt till olika transfereringar. Denna balans beror till stor del på demografiska förändringar i samhället till exempel hur många barn som föds och andelen äldre. Men den beror också på hur många av de som befinner sig i arbetsför ålder som faktiskt arbetar. Just nu minskar andelen i arbetsför ålder successivt i Sverige. Det finns 5,5 miljoner personer i Sverige i åldersintervallet 20-64 år – den potentiella arbetskraften. Det har under perioder varit ett regeringsmål att sysselsättningsgraden, andelen av dem i arbetsför ålder som arbetar ska vara 80 procent. Vi är idag på 78 procent.¹ Detta innebär dels att en något lägre andel bidrar med skatteintäkter till den offentliga sektorn och dels att fler ska försörjas. I diagrammet nedan ser vi hur andelen personer som försörjs via de offentliga transfereringssystemen har legat mellan 18 procent och 20 procent under många år (Edling 2010).

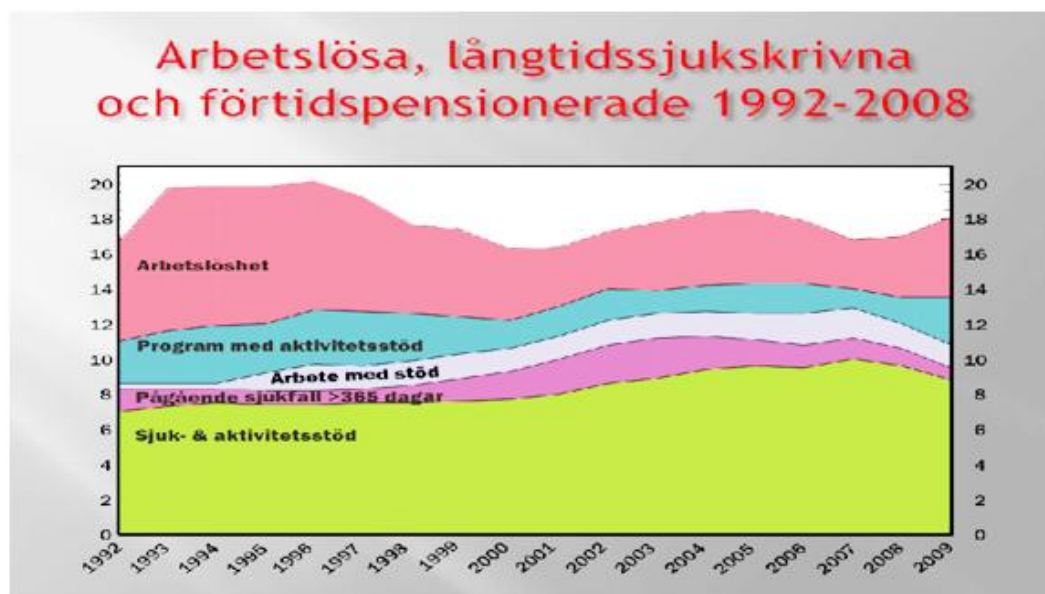

Diagram 1. Andelen personer som försörjs via de offentliga transfereringssystemen i åldern 20-64 år. Källa; Edling, 2010.

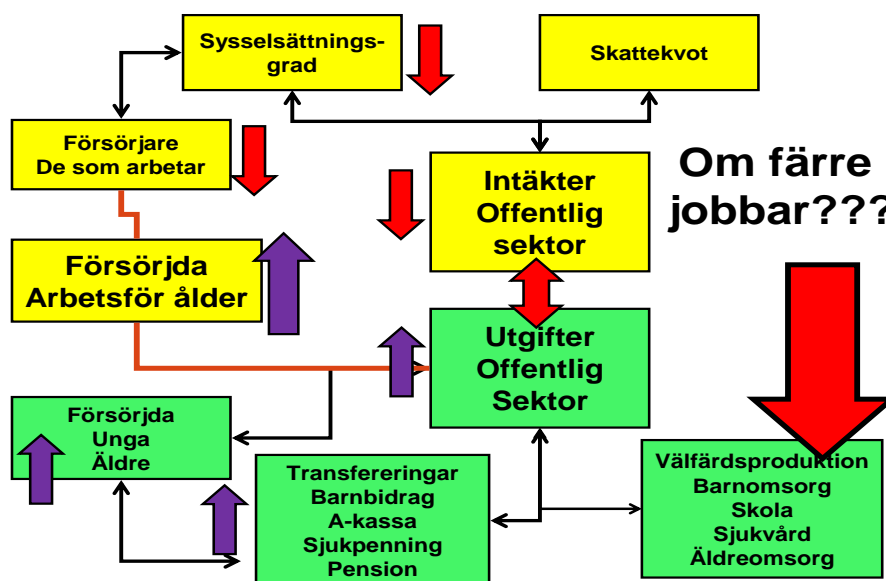
Vi kan se att andelen som får sjuk- eller aktivitetsersättning minskat något de senaste åren. Men samtidigt har antalet personer som erhåller ekonomiskt bistånd (socialbidrag)

¹ Viktigt att komma ihåg är att när befolkningen växer så växer också antalet i arbetskraften – med inte som andel av befolkningen där den minskar till följd av bland annat lågt barnafödande.
www.scb.se/aku

ökat mer än denna minskning. Lite avrundat kan man säga att en miljon människor, eller knappt 20 procent av den arbetsföra befolkningen ständigt försörjs via det offentliga transfereringssystemet.

Konsekvenserna av detta visas i figuren nedan. Eftersom färre arbetar blir det dels mindre intäkter till den offentliga sektorn dels ökar utgifterna i form av transfereringar.

Konsekvensen blir ett (allt annat oförändrat) mindre utrymme för skola, barnomsorg, sjukvård och äldreomsorg. Detta leder med en viss självklarhet fram till frågan; vad kan man göra åt det?

Figur 1. Sambandet mellan utgifter och inkomster i offentlig sektor samt balanser mellan försörjare och försörjda.

Låt oss börja med att beskriva hur det ser ut för unga idag. Om man tar del av rapporter från Statistiska Centralbyrån, Folkhälsoinstitutet, Försäkringskassan, Socialstyrelsen, Kronofogdemyndigheten och Ungdomsstyrelsen träder bilden fram av en uppväxande generation med mycket olika förutsättningar. En inte oväsentlig andel som far illa, framförallt psykiskt. Avgränsar man det hela mot ekonomi och förutsättningar på arbetsmarknaden blir bilden ännu mörkare.

Ekonomiska förutsättningar och arbete för unga

En av marginaliseringens uttrycksformer är att man utestängs från arbetsmarknaden. Detta i sin tur leder till att man drabbas av en sorts ekonomisk marginalisering. Detta kommer i statistiken till uttryck på flera olika sätt

- Arbetslösheten för unga är mellan två och tre gånger högre än för befolkningen i genomsnitt. Medan arbetslösheten för gruppen 15-74 år i arbetskraften ligger runt

eller under tioprocentnivån, pendlar motsvarande siffra för unga 15-24 år mellan 20 och 30 procent, för de riktigt unga är siffran ännu högre (SCB)

- Sedan 1991 har arbetslösheten för unga mellan 20 och 24 år ökat från 6 procent till 14 procent (SCB)
- 2001 hade 12 procent av ensamstående unga utan barn mellan 20 och 29 år låg ekonomisk standard². 2009 hade denna siffra ökat till 30 procent. För ensamstående med barn har 76 procent en låg ekonomisk standard (Ungdomsstyrelsen 2010)
- 2009 inkom 157 438 ansökningar om betalningsförläggande för unga i åldern 18-25 år hos Kronofogden. Det är en ökning med 21 procent sedan året innan och med 47 procent sedan 2005 (Ungdomsstyrelsen 2010)
- Ungefär 8 - 9 procent unga män och kvinnor i åldern 19 till 25 år lever i hushåll som erhåller ekonomiskt bistånd. Motsvarande siffra för vuxna är 4 procent (Ungdomsstyrelsen 2010)
- I april i år hade 25 859 personer i åldern 19-29 år aktivitetsersättning på grund av ohälsa eller funktionsnedsättning. Antalet personer med aktivitetsersättning i åldrarna 19-29 år har successivt ökat. Sedan början av 2005 har beståndet fördubblats. Av beståndet är det män i åldersgruppen 20-24 år som är flest till antalet (Försäkringskassan 2010).

Denna statistik säger egentligen fyra olika saker. Den första är att **unga är mer utsatta** än befolkningen i stort. Den andra är att situationen sett i ett längre tidsperspektiv **har försämrats**. Den tredje är att detta är en **långsiktig trend**. Den fjärde är att detta är en **strukturell** och inte en konjunkturell eller tillfällig situation. I figuren nedan ser vi att arbetslösheten för unga ligger avsevärt högre än för befolkningen i stort.³

---

² Det vill säga en inkomst som är under 60 procent av medianinkomsten. Ekonomisk standard (eller disponibel inkomst per konsumtionsenhet) är ett mått som används för att mäta hushållets inkomster, justerat för hushållets försörjningsbörda. Det innebär att hushållets disponibla inkomst delas med en konsumtionsenhetsskala, där värdet på skalan är beroende av hur hushållet är sammansatt. Måttet beskriver alltså inte bara hur höga inkomsterna är, utan vilken ekonomisk standard hushållet har när hänsyn är tagen till både hushållets inkomster och hushållets sammansättning. Ung idag 2010, Ungdomsstyrelsen 2010.

³ Det kan vara viktigt att observera två saker kring detta diagram. Den första är de stora säsongsvariationerna som främst beror på när läsåret inom skolväsendet slutar. Den andra är att i gruppen arbetslösa finns både de som på heltid söker jobb och de som studerar men söker arbete på sin övriga tid

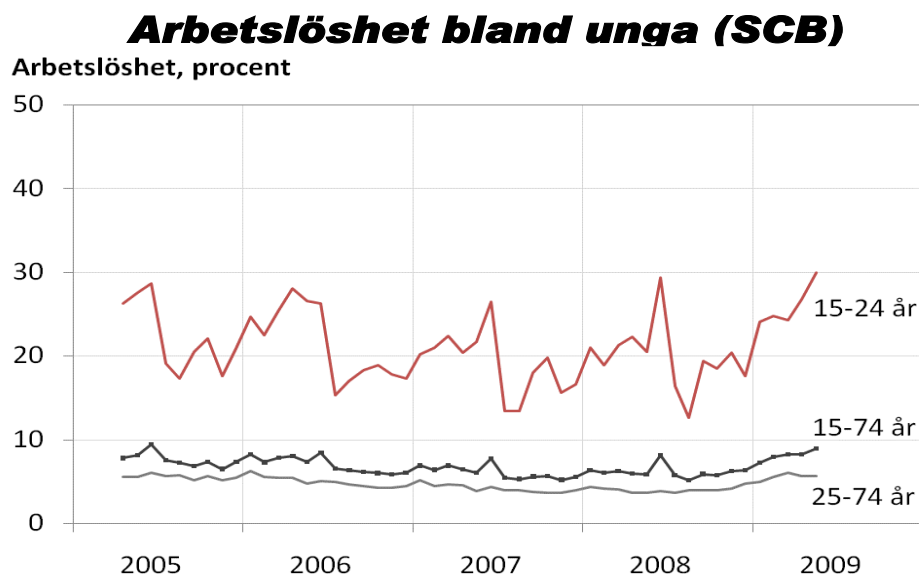

Diagram 2. Arbetslösheten i arbetskraften, i olika åldersgrupper procent, AKU, SCB.

I en totalundersökning av en årskull unga (1981 års barn) gjord av Sveriges Kommuner och Landsting fann man att

- 27 procent av årskullen inte hade slutbetyg från gymnasiet vid 20 års ålder
- 13 procent av samtliga var vid 24 års ålder varken i studier eller arbete
- 53 procent av de som ej hade slutbetyg från gymnasiet var varken i arbete eller studier vid 24 års ålder

Sett i ett mera långsiktigt perspektiv är bilden ännu mer dystert. Från mycket låga nivåer av ungdomsarbetslöshet i början av 90-talet (5 procent eller lägre) är vi nu ett land med föga smickrande nivåer då det gäller ungdomsarbetslöshet med kring 10 procent av befolkningen i den åldern, och mer ändå om vi räknar bort de unga som är i utbildning och inte i arbetskraften. Förändringen ser ut att vara långsiktig och strukturell.

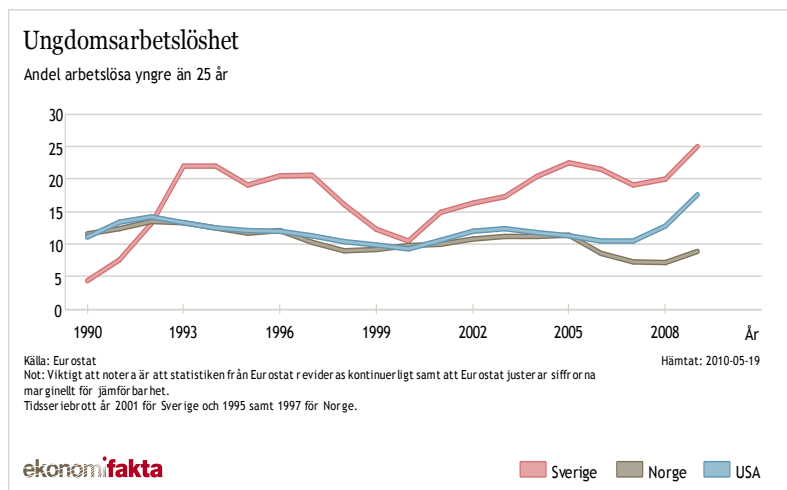

Diagram 3. Andel arbetslösa i arbetskraften i åldern 15 – 25 år i Sverige, Norge och USA, Eurostat.

Vi ska i det kommande möta två personer som får exemplifiera detta. En ung kvinna med ett måttligt misslyckande i skolan som lett till stora risker att hamna i ett långvarigt utanförskap. Men vi börjar med Olle en ung man i en riktigt besvärlig situation. Båda är fingerade men baserade på verkliga livsberättelser.

Olles historia

Tidigt i livet

Olle är idag 23 år. Han har haft kontakt med sociala myndigheter i hela sitt liv. Olle har växt upp med en mamma som gått ut och in ur ett missbruk och med avsaknad av en pappa. Olle har en syster som är 2 år yngre. Han har under sin uppväxt varit placerad i flera familjehem samt haft en handfull kontaktpersoner i socialtjänsten.

Olles skolgång har kantats av misslyckanden och han har aldrig varit motiverad att delta i traditionell skolundervisning. Under grundskolan var Olle närvarande i skolan men sporadiskt närvarande på lektionerna. En korridorvandrare. Han ansågs av lärare och kuratorer vara en snäll kille om än lite rastlös. Olle lämnade grundskolan med ofullständiga betyg och utan riktning i livet.

Efter grundskolan gjorde kommunen en satsning på Olle genom att köpa en utbildningsplats som möjliggjorde för Olle att ta körkort och han fick sen arbete inom transportsektorn.

Det tidiga vuxenlivet

Efter ett par månader blev Olle av med arbetet och körkortet efter att ha kört onykter. Olle fick villkorlig dom och frivården blev inkopplad. Olle deltog i ett avvänjningsprogram i deras regi. Olle skrev sedan in sig på Arbetsförmedlingen men upplevde inte något stöd. Han kom därför inte till uppföljningsmötet och blev utskriven. Olle själv visste inte att han blivit utskriven utan väntade på att någon skulle höra av sig.

Olle har umgåtts i kretsar med mycket alkohol, kriminalitet och droger sedan tidig ålder. Under Olles senare tonårstid har han stundtals varit djupt deprimerad med egen medicinering och självmordsförsök som följd. Under sin tid med depression hade Olle även kontakt med psykiatri och fick utskrivet antidepressiva medel.

När Olle blivit av med sitt jobb vände han sig till kommunens verksamhet för Arbete och Försörjning. Vid besöket var Olle påverkad. Olle erbjöds kontakt med kommunens enhet för beroendefrågor, gick ditt men som han själv sagt efteråt ”Det var ju hur enkelt som helst att fixa dom där pisseproven”.

I samband med första besöket på kommunens verksamhet för Arbete och Försörjning fixade arbetsmarknadssekreteraren ett arbete som telefonförsäljare i Danmark till Olle. Planeringen höll 14 dagar sen spenderade Olle mer tid på Christiania än på arbetet med avsked som följd. Olle skrev åter in sig på Arbetsförmedlingen men höll inte kontakten och blev utskriven. Mönstret upprepade sig. Olle försörjde sig sporadiskt med hjälp av ekonomiskt bistånd, lånade pengar och misstänkt kriminalitet och drog på sig hyresskulder.

En sannolik framtid

Vad kommer att hända med Olle om inget görs och hans destruktiva mönster inte kommer att brytas? Här följer ett möjligt scenario

Hyresskulderna eskalerar och Olle blir av med sitt boende. Då han inte har skött sina planeringar med kommunens verksamhet för Arbete och Försörjning och inte visar på några egen framsteg eller vilja att bidra får han avslag på sin ansökan om försörjningsstöd för att betala av hyresskulden. Socialsekreterare kopplas in och Olle beviljas boende på vandrarhem i kommunen.

Socialsekreteraren arbetar motiverande med Olle för att få honom att ta de kontakter han behöver för att komma vidare. Han skriver in sig på Arbetsförmedlingen igen och visar upp sin inskrivning för handläggaren för ekonomiskt bistånd, beviljas därmed försörjningsstöd och struntar i återträffen på Arbetsförmedlingen. Olle fortsätter sin väg med sporadiska myndighetskontakter. Han har vid det laget blivit bra på att säga vad systemet vill höra och lyckas på detta sätt hanka sig fram i tillvaron.

Efter ett tag får Olle, genom en kompis, möjlighet till en praktikplats på ett företag. Han vänder sig då till Arbetsförmedlingen för att få stöd men eftersom han inte har hållit kontakt och därmed inte varit inskriven tillräckligt länge blir han inte beviljad praktik.

Istället arbetar Olle periodvis svart. Under sin period av svartarbete har Olle ingen kontakt med kommunens verksamhet för Arbete och Försörjning eller med Arbetsförmedlingen mer än för att få pengar till sitt boende.

Olle tar inget ansvar för sin ekonomi och drar därmed på sig skulder utöver hyresskulden. Skulderna hamnar hos Kronofogden och Olle riskerar utmätning. Då han inte har några inkomster och inget boende finns inget att mäta ut. Olle har hamnat i en spiral där det saknas ekonomiska incitament för honom att etablera sig i samhälls- och arbetsliv. Han är ej heller aktuell för insatser inom kommunen eller hos Arbetsförmedlingen utan lever i ett etablerat utanförskap.

Troligen kommer Olle att fortsätta snurra runt mellan olika myndigheter. Samhället kommer att erbjuda honom insatser, dessa kommer ibland att vara samordnade och ibland att vara kontraproduktiva. Under tiden kommer Olle att fortsätta försörja sig på svartjobb, kriminalitet och droger.

Olle kommer kanske rätt snart att träffa en tjej som troligen är några år yngre än honom. Hon kommer förmodligen relativt snart att bli gravid och Olle kommer att bli pappa. Då Olle vuxit upp i ett flertal fosterfamiljer är det sannolikt att även Olles barn kommer att göra det.

Det finns alltså en betydande risk att Olles framtid kommer att vara en resa mot ett permanent utanförskap. Detta väcker ett antal frågor

- Hur kan Olles destruktiva livsmönster brytas?
- Hur vanligt är den här typen av livsmönster kring barn och unga?
- Vad kostar detta samhället på kort och lång sikt?
- Vad skulle det vara värt att bryta denna destruktiva process?

Vad kostar Olles marginalisering

Det ser alltså ut som om det skapats inträdesbarriärer på arbetsmarknaden för de unga. Dessa barriärers effekter ser ut att öka och de drabbar i all synnerhet de unga som inte klarar skolan bra.

Kostnaderna på ett principiellt plan

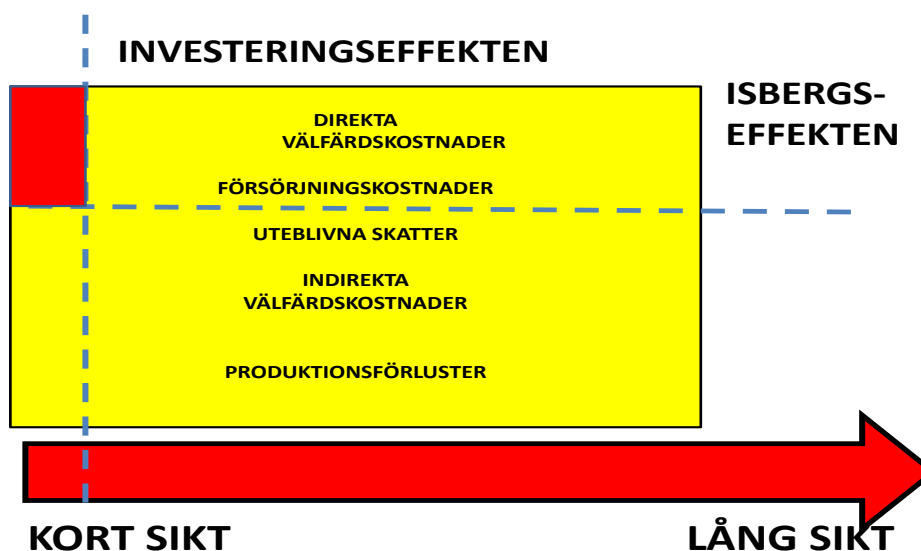
Vid sidan av det mänskliga lidande som följer av marginalisering leder det också till betydande ekonomiska kostnader, både för den enskilde och för samhället. Till att börja med har vi alla de **direkta välfärdskostnader** som uppstår i form av alla de olika insatser som görs kring Olle och andra utsatta barn och unga. Utredningar, läkarbesök,

institutionsvinstelser etcetera. Till detta kommer vad man skulle kunna kalla **indirekta välfärdskostnader** som uppstår till exempel i form av att föräldrarna sjukskriver sig, går ner i arbetstid för att stötta sina barn, uppsöker sjukvården och socialtjänsten etcetera.

En tredje grupp av kostnader är vad ekonomer skulle kalla **finansiella kostnader** och som vi här dels beskriver som olika kostnader för försörjning till följd av utanförskap såsom a-kassa, sjuk- och aktivitetsersättning, ekonomiskt bistånd etcetera. Men dessutom tillkommer alla de skatteintäkter som inte uppstår till följd av de **produktionsförluster** som uppstår därför att Olle inte arbetar och bidrar till folkhushållet som utebliven moms, kommunalskatt, landstingsskatt och statlig skatt.⁴

Dessa kostnader kan lite förenklat på en tidsaxel delas upp i de som uppstår under barn- och ungdomstiden samt de som uppstår i vuxenlivet. Vissa kostnader uppstår, som antyds i figuren nedan, på kort sikt medan andra, betydligt större, uppstår på lång sikt. Utanförskapets prislapp tickar ofta på år efter år.

Ett av grundproblemen då man ska värdera utanförskapets kostnader är att man lätt missar alla **osynliga indirekta kostnader** (en sorts isbergseffekt) och dessutom missar **det långsiktiga tidsperspektivet** (bristen på ett socialt investeringsperspektiv). Därmed underskattar man normalt sett kraftigt utanförskapets effekter och kostnader. I figuren nedan illustrerar den gula ytan den totala kostnaden för en viss form av utanförskap. Ovanför den vågräta streckade linjen (isbergets topp) finns utanförskapets synliga del. Till vänster om den lodräta streckade linjen (investeringseffekten) återfinns utanförskapets kortsiktiga kostnader. Den röda ytan i figuren markerar den kortsiktiga synliga delen av kostnaden för utanförskap.

Figur 2. Utanförskapets synliga och osynliga kostnader.

⁴ Så kallat bruttonationalproduktbidrag, BNP-bidrag.

De samlade kostnaderna för Olles marginalisering

I denna mycket översiktliga rapport har vi inte gjort helt nya kalkyler kring utanförskap. Vi har delvis återanvänt och delvis modifierat resultat från tidigare studier. Framförallt våra studier från Österåker, Sörmland, Jönköping och för Statskontoret (se vidare rapportlista i bilaga). Då det gäller framtida effekter har vi diskonterat dessa med 4 procent och då det gäller framtida produktionsvärden har vi tillskrivit dem ett värde motsvarande en månadslön på 18 000 kronor (se bilaga).

Kostnaderna för Olle på kort sikt

I tabellen nedan ser vi de genomsnittliga årliga kostnaderna för Olles framtida förväntade utanförskap. Den totala förväntade årliga kostnaden uppgår till drygt 400 000 kronor. Vi ser också att kommunen och Försäkringskassan är de stora kostnadsbärarna på grund av försörjningsstöd och ohälsa bland annat. Om vi dessutom inkluderar de produktionsförluster som uppstår till följd av att han inte lyckas ta sig in på arbetsmarknaden får vi ytterligare en kostnad på drygt 300 000 kronor. Totalt sett talar vi om mer än 700 000 kronor per år i socioekonomiska effekter av hans utanförskap.

Tabell 1. De årliga kostnaderna för Olles utanförskap i svenska kronor

	Kostnader	Produktionsvärde	Summa
Arbetsförmedling	27 255		
Försäkringskassan	95 189		
Kommunen	108 538		
Landstinget	63 159		
Rättsväsendet	68 022		
Övriga	46 303		
Summa	408 466	302 400	710 866

I diagrammet nedan ser vi samma kostnader men procentuellt fördelat mellan de olika aktörerna. Vi kan ana att de kostnader som uppstår hos kommunen till betydande delar handlar om ekonomiskt bistånd, men kanske också delvis kostnader för framtida missbruksvård. Försäkringskassans kostnader handlar främst om sjukpenning, aktivitetsersättning och så småningom sjukersättning.

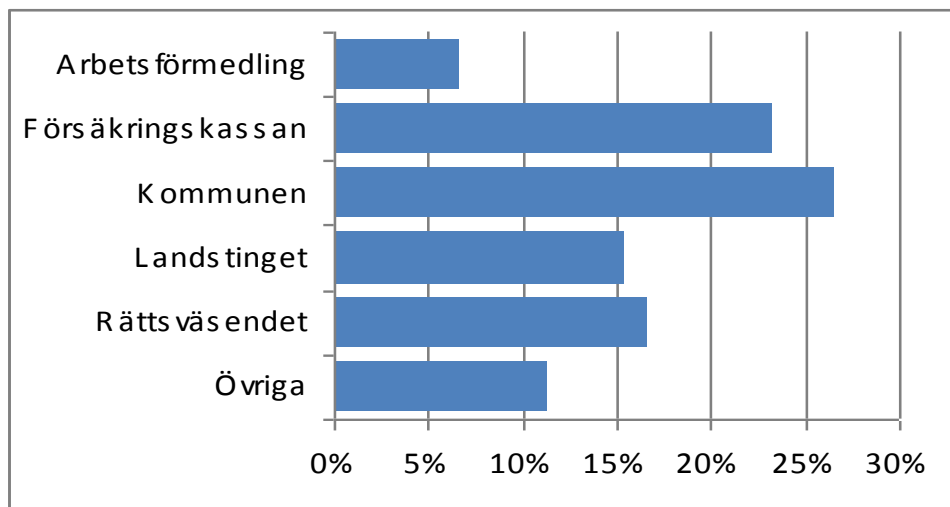

Diagram 4. Procentuell fördelning mellan olika aktörer av de årliga kostnaderna för Olles utanförskap.

Landstingets kostnader handlar sannolikt i första hand om primärvård, beroendevård och öppen psykiatrisk vård. Men han för också med sig kostnader för akutsjukvård till följd av det tämligen hårda liv han lever. Kostnader för rättsväsende och allmänhet skulle kunna sägas vara direkta och indirekta effekter av den kriminalitet som följer på hans missbruk och allmänna livsstil. I motsats till en yrkeskriminell eller grov missbrukare är dessa kostnader för Olles del dock ganska begränsade.

Kostnaderna för Olle på lång sikt

Hur ser det då ut på lång sikt? Och vad menar vi med lång sikt? Ett relevant tidsperspektiv kan vara fram till ålderspensionen, i det här fallet 45 år framåt. I tabellen nedan har vi illustrerat med de totala ackumulerade kostnaderna för Olles utanförskap vid några tidpunkter; på årsbasis, under en mandatperiod (4 år) och ett antal andra tidpunkter. Vi ser då att om Olle inte etablerar sig alls kostar Olles utanförskap cirka 15 miljoner kronor. En intressant siffra att ha som utgångspunkt då vi ska ta ställning till vad det kan vara värt att bryta detta utanförskap.

Tabell 2. De långsiktiga kostnaderna för Olles utanförskap i svenska kronor

	Vinst Individ						
	Antal år						
	1	4	10	15	20	25	45
Vinst	710 866	2 683 584	5 996 390	8 219 831	10 047 337	11 549 413	15 318 338

Dessa data återges grafisk i diagrammet nedan. Det bör sägas att kurvans svängda form inte speglar en minskad kostnad ju längre fram i tiden vi kommer. I själva verket är det ofta precis tvärtom. Utanförskapets kostnader har en tendens att accelerera, åtminstone på

medellång (10-20 år) sikt. Kurvans form speglar det förhållandet att framtida effekter diskonteras med 4 procent.

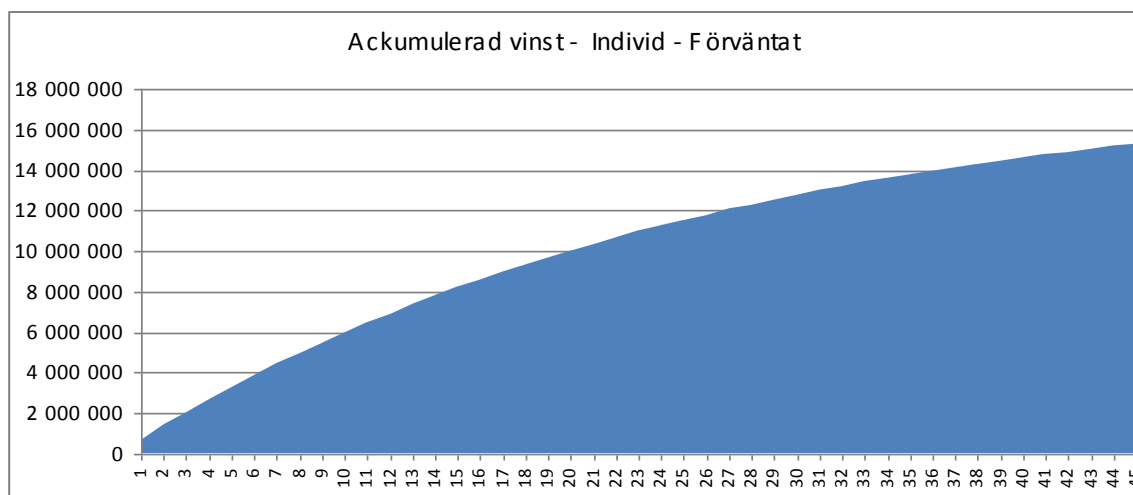

Diagram 5. De långsiktiga kostnaderna för Olles utanförskap i svenska kronor.

Det handlar inte om brist på resurser

En kvalificerad gissning utifrån det vi vet om Olles liv fram till idag är att han förmodligen går en ganska dyster framtid till mötes om inget särskilt görs. Missbruksproblem, psykiskt obalanserad, utan utbildning. Hans chanser på arbetsmarknaden är inte särskilt ljusa. Det har inte fattats insatser från samhällets sida. Snarare är det så att det har satsats stora resurser på honom. Trots detta har man inte lyckats. Hur hamnade han där? Vi kan se ett antal möjliga förklaringar

- insatserna kommer **för sent**, då problemen redan hunnit växa till sig och utvecklats
- insatserna är **reaktiva** i stället för förebyggande, man väntar länge med att ingripa
- insatserna bygger **inte på kunskapsbaserade** metoder utan på vad som är brukligt eller finns att tillgå
- insatserna är **inte samordnade**, och stödjer därmed inte varandra – varje enskild handläggare och aktör agerar på egen hand
- det **brister i systematik** kring insatserna och ingen ser, håller i samt tar ansvar för helheten av insatser kring Olle
- det finns **ingen kontinuitet och uthållighet eller långsiktighet** i insatserna kring Olle

- det finns ingen djupare insikt eller **kunskap om de verkliga problemen** bakom Olles beteende varför många insatser inriktar in sig på de symptom han uppvisar i stället för bakomliggande orsaker

Under de 30 år vi arbetat med utanförskapets ekonomi har vi mött hundratals människor som har drabbats av den här typen av problem. De återkommer systematisk över hela landet. Ibland exakt som för Olle. I vissa fall har det inte pågått så länge och i vissa fall har det pågått längre.

Det slående kring Olle är alltså inte bristen på insatser eller bristen på resurser. Det handlar inte heller om brist på god vilja. Olle är omgiven av människor med goda avsikter och god vilja. Det handlar om hur vi använder dessa resurser på ett så effektivt sätt som möjligt. För Olles skull och för skattebetalarnas skull.

Det sätt på vilket vi möter Olle idag leder inte bara till mänskligt och många gånger onödigt lidande. Det leder dessutom till ett omfattande och i stora stycken onödigt resursslöseri. Olle är förmodligen en ung man som med stöd av rätt och samordnade insatser vid rätt tid skulle kunna både klara av sina problem som ung och leva ett fullgott liv som vuxen.

Så gick det för Olle

Nej, så illa gick det inte för Olle. Detta hände

Navigatorcentrum i Trelleborgs Kommun tillhör organisatoriskt Arbete och Försörjning. Man erbjuder aktiva planeringar för samtliga i 18 - 24 åringar i Trelleborgs Kommun som erhåller försörjningsstöd. Ansvaret för 18-24 åringars kompetenshöjande och arbetsmarknadsinriktade insatser fördelas mellan kommun och stat (Arbetsförmedlingen). Genom Navigatorcentrum effektiviseras och utvecklas insatser för denna grupp, i samverkan, med den unges behov i centrum.

Genom Navigatorcentrum får Olle kontakt med en ungdomsutvecklare. Ungdomsutvecklaren i sin tur har kontakt med arbetsförmedlare, frivårdshandläggare och handläggare för ekonomiskt bistånd. Olle ges möjlighet att, innanför en dörr, samlat etablera de kontakter han behöver för att komma vidare mot självförsörjning. Ungdomsutvecklarens bemötande och förhållningssätt tydliggör för Olle att han själv äger sin egen väg till självförsörjning.

Genom att samla resurserna möjliggörs en samplanering som för Olle del innebär att alla de insatser som samhället satsar på honom hänger samman i en logisk kedja som Olle själv styr över.

Olle lyckas hålla sin inskrivning på Arbetsförmedlingen och efter 5 års utanförskap lyckas han för första gången få tillgång till statens arbetsmarknadspolitiska insatser. Parallellt med dessa insatser ges Olle stöd från kommunen. Olle får möjlighet att presentera sin egen väg till självförsörjning för beslutsfattare inom de olika

myndigheterna genom styrgruppen för Navigatorcentrum. Styrgruppen beslutar sig för att stödja Olle egen väg mot självförsörjning samt att varje myndighet skall bidra med det som finns inom den enskilde myndighetens ansvarsområde. Relationen till ungdomsutvecklaren, dennes bemötande och tillgången till de samlade resurserna gör att Olles planering blir realistisk utifrån hans person och hans förutsättningar.

Vinsten av att förhindra Olles utanförskap

Låt oss nu se på värdet av att ingripa i Olles liv och bryta hans destruktiva livsmönster.

Navigatorcentrum, dess kostnader och framgångar

Så här presenterar Navigatorcentrum sin verksamhet i 2009 års verksamhetsberättelse

”Målgruppen för Navigatorcentrum i Trelleborgs Kommun är unga mellan 16-24 år som av olika anledningar hamnat utanför det reguljära systemet och där samordnade insatser från olika aktörer kan innebära att de kan finna en väg tillbaka in i systemet. Merparten av de unga förväntas ej ha erhållit fullständiga grundskole- eller gymnasiebetyg och ha liten eller ingen arbetslivserfarenhet”

Projektets budget (för den del som berör personer som Olle) ser ut på följande vis

Tabell 3. Kostnaden för del av Navigatorcentrums verksamhet i svenska kronor

<i>Kostnader</i>	
Löner	823 560
Lokaler	62 124
Inventarier	0
Konsulter	0
Övrigt	54 480
<i>Summa</i>	940 164

2009 hade man cirka 130 årsplatser för denna del av sin målgrupp. Detta innebär att en årsplats kostar cirka 7 200 kronor. Utöver de kostnader som redan finns för Olles försörjning och annat. Är detta mycket eller lite? Svaret beror på vad man faktiskt jämför med. Det motsvarar lite drygt vad en placering på institutionsboende kostar per dag.

Värdet av att lyckas

Syftet med projektet är att få ut unga människor direkt eller indirekt till arbete och egen försörjning. Under 2009 blev 43 stycken unga självförsörjande genom eget arbete. 12 gick vidare till studier (43 procent gick alltså vidare till egen försörjning). Detta väcker ett par frågor. Först, är detta ett bra resultat? Sedan, är detta i någon mening socioekonomiskt lönsamt? Vi ska försöka besvara dessa två frågor utifrån två antaganden som grund för vår kalkyl.

För det första antar vi att **10 procent av de som deltar i projektet spontant**, på egen hand eller till följd av andra åtgärder skulle kunna bryta sitt utanförskap. För det andra att man i projektet långvarigt bidrar till att **bryta utanförskapet för 30 procent** av de resterande ungdomarna (cirka 35 personer). Därmed har vi utifrån en försiktighetsprincip lagt oss något i underkant i förhållande till resultatet 2009.

Effekter på kort sikt

Vi ser i tabellen nedan att med dessa antaganden som grund så uppgår samhällsvärdet för Navigator årligen till drygt 180 000 kronor per deltagare eller totalt sett 24 Mkr. Med andra ord om Olle deltar i Navigators program och når framgång utifrån de antaganden vi ovan presenterat uppgår den förväntade årliga vinsten av hans deltagande till denna summa.

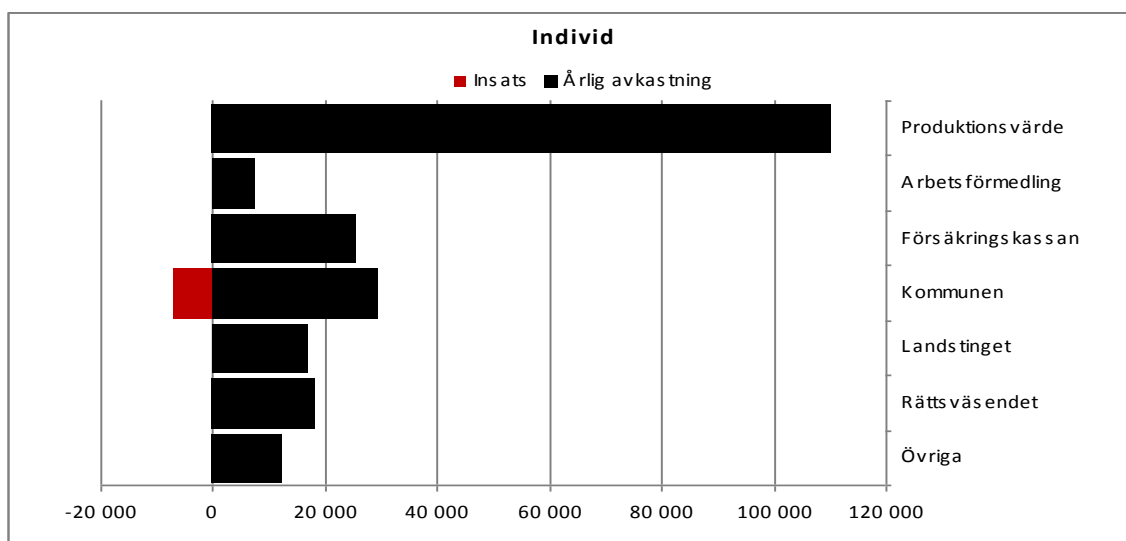
Tabell 4. Årliga socioekonomiska effekter i svenska kronor på individnivå av Navigatorcentrums verksamhet vid antaganden om 10 procents spontantrehabilitering och 30 procents framgång i projektet

	Individ				
	Projekt-kostnad	Uteblivna Kostnader	Vinst	Prodvärde	Summa
Arbetsförmedling	0	7 359	7 359		
Försäkringskassan	0	25 701	25 701		
Kommunen	-7 232	29 305	22 073		
Landstinget	0	17 053	17 053		
Rättsväsendet	0	18 366	18 366		
Övriga	0	12 502	12 502		
Summa	-7 232	110 286	103 054	81 648	184 702

Om vi å andra sidan ser detta enbart som ett kommunalt socioekonomiskt investeringsproblem där den säkra kostnadssidan för varje deltagare uppgår till drygt 7 000 kronor per år, så blir den förväntade kommunala intäktssidan på årsbasis cirka 22 000 kronor. För kommunens del innebär detta en direktavkastning på årsbasis på 305 procent. Sannolikt betydligt högre än de flesta andra kommunala investeringarna i Trelleborg.

I diagrammet nedan kan vi också se hur vinstens fördelning påverkas av vilka aktörer som finansierat. Vi ser då att vid sidan av kommunen så är Försäkringskassan den stora vinnaren till följd av Navigatorcentrum. Men den verkligt stora vinsten är de produktionsvärden som Olle skapar till följd av att han arbetar.

Diagram 6. Årliga socioekonomiska effekter i svenska kronor per individ av Navigatorcentrums verksamhet vid antaganden om 10 procents spontantrehabilitering och 30 procents framgång i projektet

Effekter på lång sikt

Men det verkligt intressanta är de långsiktiga effekterna av denna verksamhet.

Vi ser att ur det livslånga perspektivet uppgår vinsten för varje deltagare i Navigatorcentrum till strax över 4 Mr. Detta betyder att utifrån de antaganden vi ovan redovisat om effekter av Navigatorcentrum (30 procent framgång) och utifrån de kostnader som det innebär att driva projektet (7 200 kronor per deltagare) blir den totala samhällsvinsten under Olles yrkesverksamma liv mer än 4 Mkr. En i de flesta sammanhang imponerande avkastning på en investering; 570 gånger pengarna.

Tabell 5. Långsiktiga socioekonomiska effekter i svenska kronor på individnivå av Navigatorcentrums verksamhet vid antaganden om 10 procent spontantrehabilitering och 30 procents framgång i projektet

Vinst Individ							
Antal år							
	1	4	10	15	20	25	45
Vinst	184 702	717 336	1 611 793	2 212 122	2 705 549	3 111 110	4 128 719

Ullas historia

Vi har tidigare stiftat bekantskap med Olle en ung man med ett tämligen omfattande utanförskap där både missbruk och kriminalitet finns i bakgrunden. Även om detta missbruk och denna kriminalitet inte var särskilt omfattande är han kanske inte representativ för alla de unga som befinner sig i utkanten av arbetsmarknaden.

Låt oss nu lära känna Ulla. En ung tjej som har ett mer diffust och ett lite mindre dramatiskt utanförskap. Hon är vare sig missbrukare eller kriminell. Hon har ingen utvecklad psykiatrisk sjukdomsbild ej heller någon form av funktionshinder somatiskt eller neuropsykiatriskt.

Hon har misslyckats i skolan. Därmed är hon med viss automatik diskvalificerad för en stor del av arbetsmarknaden. Hon är energilös, trött och en aning uppgiven. Ulla är idag 25 år.

Det tidiga vuxenlivet

Ulla har trots sin ungdom erfarenhet av perioder av både sjukskrivning och arbetslöshet. Just nu är hon långtidssjukskriven. Hon är deprimerad. Stödet från hemmet var svagt under skoltiden. Högstadiet gick dåligt och tiden på gymnasiets individuella program bekräftade bara misslyckandet. Hon har mått dåligt i många år.

Ulla är lite av en levnadskonstnär. Hon hankar sig fram med ett minimum av ekonomiska resurser. Hon försörjer sig på sin partner, får lite hjälp från sina föräldrar, stundtals får hon studiemedel och mellan varven ekonomiskt bistånd. Trots hennes skicklighet att hanka sig fram drar hon på sig skulder, vilket leder till inkassokrav och kontakter med kronofogden. Eftersom hon har betalningsanmärkningar kan hon inte få kredit, hon blir inte accepterad av hyresvärdar och kan inte ta några lån.

Under skoltiden hade hon god kontakt med elevhälsan, ungdomsmottagningen etcetera. Det är svårare med vuxeninsatserna. Nu måste hon gå via vårdcentralen och hon tycker inte att någon ser henne. Hon får medicin, men upplever inte att hon får stöd. Det goda

stöd hon tidigare fått från barn- och ungdomspsykiatri, har inte följts upp från vuxenpsykiatrins sida.

En sannolik framtid

Precis som med Olle kan vi utifrån det vi vet om Ullas livshistoria fram till idag, skissera ett scenario. Ullas utanförskap kommer sannolikt att accelerera de kommande åren om inget anmärkningsvärt inträffar.

- Hon kommer med i olika projekt (kom igång, jobbsökaraktiviteter, datortek etcetera.) 3-6 månader som inte fungerar och hon misslyckas än en gång.
- Hon går på arbetsträning och gör påhugg inom hemtjänsten.
- Hon får barn tidigt.
- Det finns risk att hon isolerar sig. Socialtjänsten intresserar sig eftersom hon kommer från en familj som är känd sedan tidigare.
- Hennes kropp värker allt mer. Spänningarna har gått över i riktig värk.

Bilden är lika entydig som negativ kring Ullas långsiktiga framtid. Sannolikheten för att hon kommer att ta sig in i samhället, om inga extraordinära insatser görs, måste bedömas som mycket liten. Hon förefaller vara dömd till ett långt, i värsta fall livslångt utanförskap, försörjd av samhället i en eller annan form.

Det mesta talar för att hon någon gång runt 30-årsåldern kommer att erhålla först tillfällig sjukersättning och därefter ekonomiskt bistånd från kommunen, på sikt kanske permanent sjukersättning. Vägen dit kantas av mängder med utredningar och insatser. Man lyckas aldrig riktigt fastställa vad som är Ullas egentliga problem, utan samhället kapitulerar inför det till synes omöjliga uppdraget att hjälpa henne tillbaks upp på banan. Några förklaringar till hennes livssituation kan vara

- ingen egenmakt
- dålig självkänsla
- svaga stödjande sociala nätverk även från familjen
- ingen skolbakgrund vilket gör henne föga anställningsbar

Men i grunden och med rätt förutsättning har hon en betydande och idag dold potential.

Kostnader för Ulla på kort och lång sikt

Ullas utanförskap är helt annorlunda än Olles. Men inte desto mindre ser vi i tabellen nedan att kostnaderna för detta är tämligen höga. Inkluderar vi allt talar vi om 600 000 kronor på årsbasis. Precis som för Olle handlar det främst om förlorade produktionsvärden och kostnader för försörjning.

Tabell 6. De årliga kostnaderna för Ullas utanförskap i svenska kronor

	Kostnader	Produktionsvärde	Summa
Arbetsförmedling	20 000		
Försäkringskassan	146 667		
Kommunen	68 250		
Landstinget	77 633		
Rättsväsendet	3 750		
Övriga	900		
Summa	317 200	302 400	619 600

I diagrammet nedan ser vi att i Ullas fall blir det Försäkringskassan som är den stora kostnadsbäraren. Vi kan ana att bakom detta finns kostnader för aktivitetsersättning och så småningom sjukersättning. Kommunens kostnader handlar kanske främst om ekonomiskt bistånd under perioder. För landstingets del handlar det främst om vårdinsatser inom primärvård och öppenvård psykiatri.

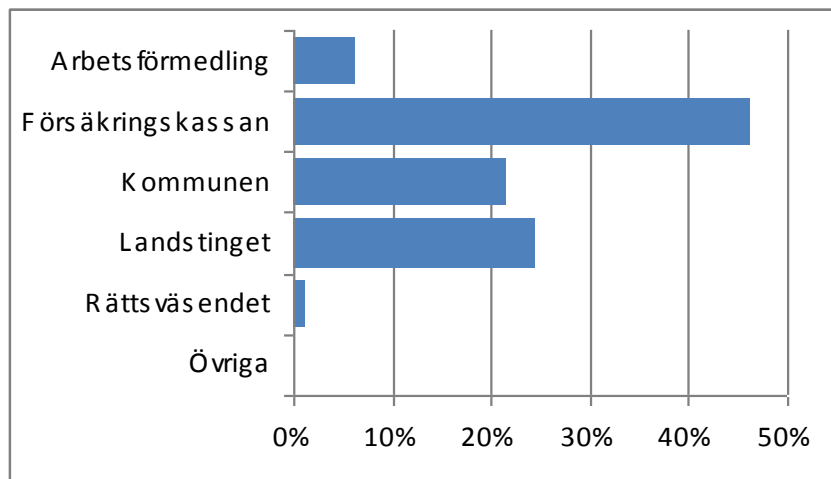

Diagram 7. Fördelningen i procent av kostnaderna för Ullas utanförskap mellan de olika aktörerna.

Kostnaderna på lång sikt för Ulla blir betydande, vilket vi kan se i diagrammet nedan. Trots att hon i grund och botten inte är mer än vad man skulle kunna kalla måttligt marginaliserad, är kostnaderna mycket stora på lång sikt. Vi pratar här om mer än 13 Mkr. I grund och botten är förklaringen till detta att hennes problem uppstår tidigt, redan i grundskolan, och att hon därefter inte lyckats ta sig in på eller fått tillträde till arbetsmarknaden.

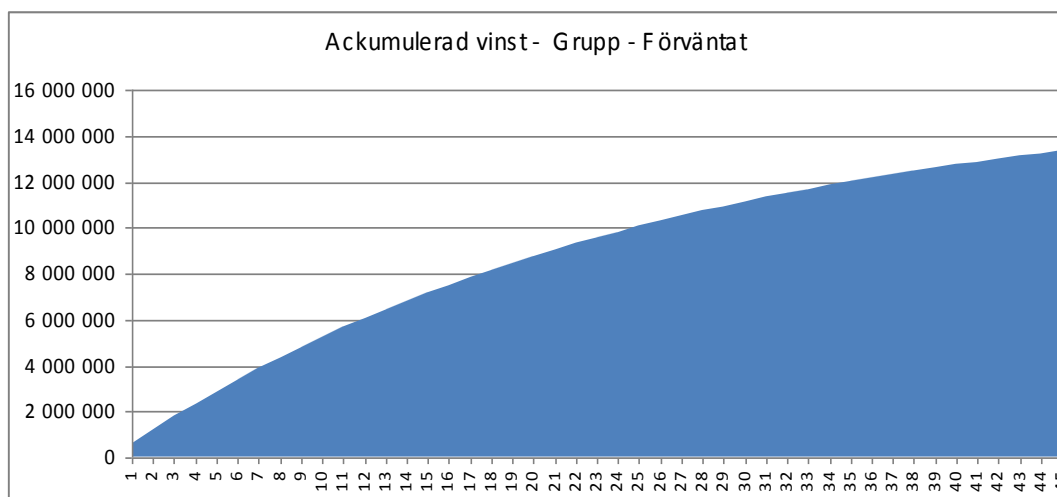

Diagram 8. De långsiktiga kostnaderna för Ullas utanförskap i svenska kronor

En fråga man osökt ställer sig kring detta är; hur onödigt är detta? Ulla är ju inte en tjej utan resurser. Tvärtom. Hon är inte obegåvad. Hon är inte psykiskt sjuk. Hon är inte missbrukare. Med rätt stöd och i rätt sammanhang skulle hon förmodligen fått en helt annan livsbana. Kanske är hon representativ för de tiotusentals unga som av lika diffusa skäl som hon inte lyckas ta sig in i vuxenlivet. Detta väcker ju nästa fråga. Vad skulle det vara värt att förhindra detta?

Vinsten med att bryta Ullas marginalisering

I tabellen nedan ser vi de ackumulerade vinsterna vid olika tidpunkter av att förhindra Ullas utanförskap för bara några år eller på lång sikt. Tror vi att det varar 4 år är vinsterna drygt 2 Mkr. Tror vi att det blir livslångt blir vinsterna mer än 13 Mkr.

Tabell 7. Det långsiktiga socioekonomiska värdet av att bryta Ullas utanförskap vid olika tidpunkter i svenska kronor

Vinst Individ							
Antal år							
	1	4	10	15	20	25	45
Vinst	619 600	2 339 046	5 226 531	7 164 511	8 757 389	10 066 618	13 351 662

Så gick det för Ulla

Ulla fick välja om hon ville delta i ett projekt. Grunden för NUEVO är att låta deltagarens behov forma verksamhetens utveckling på såväl ett individuellt som ett övergripande plan. Mellan varje vägledare och deltagare skapas en relation och personliga mål som tillåts ta den tid och de resurser som krävs. I projektet träffade Ulla vägledare som hjälpte henne stärka självförtroendet och se sina möjligheter. Ulla har regelbunden kontakt med en psykolog. Igenom de olika kompetenser som finns hos personalen i projektet känner Ulla att hon får stöd utifrån sina behov, och att personalen ser alla hennes problem.

NUEVO är ett treårigt regionalt samarbetsprojekt mellan fem kommuner i Östra Mellansverige: Norrköping, Uppsala, Eskilstuna, Västerås, och Örebro. Projektet riktar sig till arbetslösa unga vuxna i åldern 18-29 år, som tagit emot ekonomiskt bistånd under en lång tid och som har särskilda behov. Målet är att utifrån ungdomarnas behov, erbjuda stöd som ska leda till jobb och egen försörjning. Projektet ska medverka till ökad samverkan och utbyte av kunskap mellan de aktörer och samverkansparter som kommer i kontakt med målgruppen. Projektet är en heltidsaktivitet.

I NUEVO har totalt 127 deltagare avslutat projektet och idag är 174 deltagare aktiva. Av de som avslutat har 27 procent arbete och 24 procent studerar. Var tredje har avslutats på grund av att pågående missbruk upptäckts efter en tid eller att individen mår så psykiskt dåligt att hon eller han behöver professionell hjälp utanför projektet. Ingen släpps utan de lämnas över till något annat utifrån deltagarnas behov. Projektet är planerat för 500 deltagare på 3 år, med en kostnad av 50 000 kronor per person.

Låt oss anta att detta projekt hade kostat 500 000 kronor per person att genomföra, alltså 10 gånger mer än NUEVO. Hade det varit dyrt? Ja, det beror faktiskt på vad man jämför med.

Om vi tänker oss att projektet syftar till att bryta risken för ett livslångt utanförskap, hur duktigt måste man då vara för att det ekonomiskt ska anses vara en lönsam social investering? I ena vågskålen en säker kostnad på 0,5 Mkr i den andra en osäker intäkt på 13 Mkr om vi lyckas. Enkel huvudräkning ger vid handen att om vi lyckas en gång på 26, dvs. i 4 procent av fallen så är investeringen nätt och jämnt betald. Men utfallet är mycket

bättre än så. Alltså är det en god affär inte bara mänskligt utan även ekonomiskt. Även om Ulla blir i behov av stöd igen efter fyra eller tio år så är det en god investering.

Att jämföra Ulla och Olle

Vi har nu studerat utanförskapets kostnader för två unga som får illustrera olika bilder av marginaliserade unga. Olle med en tämligen svårartad problematik, om än inte av allra värsta slaget. Ulla med en betydligt vanligare form av problem. Lite mindre uttalat, men likaväl långvarigt. Då man tittar på de socioekonomiska effekterna av deras utanförskap finns det dock ett antal betydande likheter

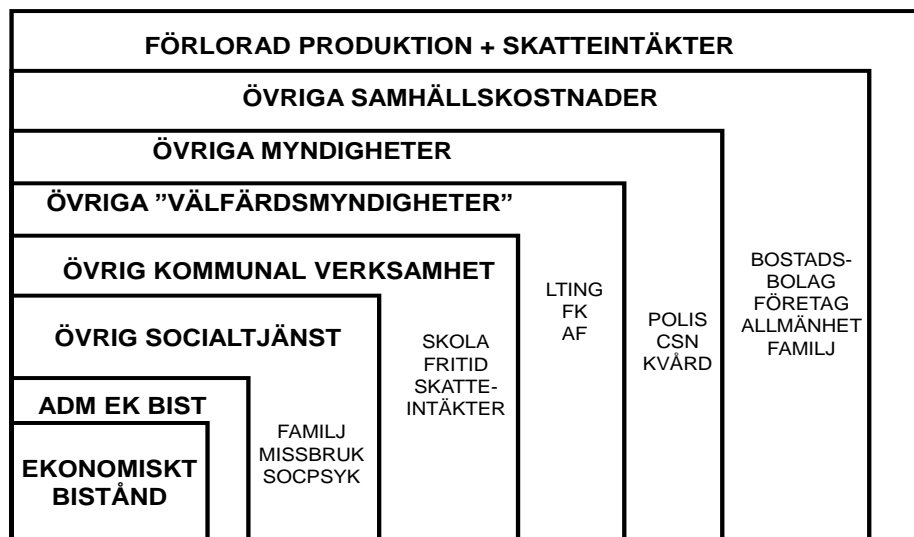
- Till att börja med är det livslånga kostnaderna för dem båda betydande. Vi talar om intervallet **10 – 15 Mkr**
- En betydande del av dessa effekter består av de **produktionsförluster** som uppstår till följd av att de inte får tillträde till arbetsmarknaden
- En annan stor kostnadspost är kostnaderna för deras livslånga **försörjning**
- De offentliga aktörer som har mest att förlora på detta utanförskap är ofta **Försäkringskassan och kommunen**
- Därmed är de de aktörer som skulle ha mest att vinna på att förhindra detta utanförskap
- Arbetsförmedlingen är överraskande lite involverad ekonomiskt. En följd av att dessa unga människor inte uppbär arbetslöshetsersättning och att de **inte anses stå till arbetsmarknadens förfogande**

Men det finns dock en skillnad

- Olles liv leder till kostnader för rättsväsendet till följd av hans missbruk och kriminalitet. Olles kostnader och insatser är därför något dyrare både på kort och lång sikt i jämförelse med Ullas

Det finns förmodligen betydligt fler Ulla än Olle i vårt land. Men sammantaget utgör de utomordentligt stor grupp. I andra sammanhang har vi funnit att för varje årskull på 100 000 nyfödda barn är det en rimlig bedömning att om deras framtida utanförskap kommer att vara som dagens vuxengeneration kommer den att omfatta ungefär 12 000 personer och 5 000 kommer att ha en svår problematik.

Att se hela bilden

UTANFÖRSKAPETS ISBERGSEFFEKTER

Figur 3. Utanförskapets isbergseffekter.

I en studie för Statskontoret kring samordningsförbund (Nilsson & Wadeskog, 2008, Den osynliga och diffusa rehabiliteringspotentialen, SEE & Statskontoret) och som just inriktade sig på multifaktoriella problemklienter som liknar Olle fann vi att den faktiska kostnaden för dessa individer varierar mellan 175 000 och 375 000 kronor per år och individ med ett genomsnitt på cirka 270 000 kronor per år. Kostnaderna varierade beroende på kön och ålder.

Skillnaden mellan uppgiven och faktisk kostnad för dessa klienter uppgår alltså till mer än 300 procent eller en faktor på tre. Om man utifrån ett ekonomiskt perspektiv ska ta ställning till värdet av att Olle eller Ulla rehabiliteras är det en viss skillnad om de årliga effekterna av detta uppgår till 80 000 eller 270 000 kronor.

Konsekvenserna av bristande helhetsbild

Konsekvenserna av detta är att

- vi ser enbart delar av utanförskapets kostnader
- vi underskattar dessa kostnader

- vi ser inte hur de faktiska kostnaderna är fördelade mellan olika aktörer i samhället
- därmed underskattar vi värdet av prevention, tidiga insatser och framgångsrik rehabilitering
- som en följd av detta saknar beslutsfattare korrekta underlag för att fatta beslut kring denna typ av frågor
- felaktigheterna i dessa beslutsunderlag kan uppgå till flera hundra procent

detta sammantaget kan leda till att samhällets insatser kring prevention, tidiga insatser och rehabilitering är rejält underdimensionerade i förhållande till vad som vore socioekonomiskt optimalt.

Att bryta utanförskap

Ulla och Olle har en sammansatt problematik som består av många olika delar och för att stödja måste man i arbetet väva samman flera olika perspektiv. Om samhället ska samverka kring personer som Ulla och Olle är det viktigt att se att en förutsättning för en helhetssyn är att man faktiskt kan tillföra alla relevanta perspektiv. Det finns en sorts grundprincip som säger; **multiproblem kräver multikompetens**. Ett framgångsrikt arbete kräver alltså helhetssyn och långsiktighet och ett team med allsidig kompetens. Detta team bör vara stabilt och inkludera kompetenser från flera olika aktörer till exempel skola, Arbetsförmedling, Försäkringskassa, psykiatri, socialtjänst, elevhälsa m.m.

För att bistå Ulla eller Olle handlar det inte i första hand om att tillföra mer resurser. Samhället har satsat oerhörda resurser både på henne och på Olle. Det handlar om att göra rätt saker i rätt sammanhang.

Vi måste se över **de strukturer som styr insatserna**. Det kan handla om allt från hur vi organiserar oss till våra styrsystem, våra uppföljningssystem och resursfördelningssystem. Det går inte att arbeta långsiktigt i en organisation som styr efter och premierar kortsiktiga resultat. Arbetet är inte effektivt och har en helhetssyn i en organisation som prioriterar sektorsintressen. För att arbetet på individnivå kring denna typ av problem ska fungera, måste man skapa arbetsstrukturer och tillämpa metoder som är effektiva. Detta i sin tur förutsätter att det på strukturell nivå finns förutsättningar för detta (se till exempel Nilsson & Wadeskog, 2008d). Det måste finnas någon form av **organisationsstruktur** som medger ett agerande utifrån helhetssyn och samverkan. Det kan vara allt från sammanslagna förvaltningar i en kommun till samordningsförbund eller kommunalförbund av olika slag. Exempel på detta finns våra rapporter om kommunerna Härryda, Upplands-Väsby och Leksand och i Ungdomsstyrelsens rapport *Vägarna in* (2009).

Vi måste också ta tag i **de metoder vi arbetar efter**. Vi måste använda oss av metoder som både ger effekt och som dessutom är kostnadseffektiva. Unga människor som Olle och Ulla kan få ett bra liv, både som ung och som vuxen. Det behövs ett **kunskapsbaserat eller evidensbaserat arbetssätt**. För att man ska lyckas med detta krävs att vi hittar, utvecklar, använder och tillämpar metoder som är effektiva och fungerar.

Arbetet måste också bygga på en **rimlig och genomtänkt värdegrund** så att vi inte i avsikten att kortsiktigt bistå Ulla eller Olle bygger in en hjälplöshet och ett beroendeförhållande till de offentliga systemen i deras liv. Detta handlar om att hitta en välavvägd (och svår) balans mellan ett patogent och salutogent synsätt kring deras situationer.

Ur ett samhällsperspektiv kommer vi att använda de resurser skattebetalarna ställer till vårt förfogande på ett mycket mera effektivt sätt än idag och de ekonomiska vinsterna kommer att bli betydande.

Bilaga

Metod

Beräkningarna i det följande bygger på två fall – Olle och Ulla. Dessa fall bygger på verkliga personer men har förändrats i enskilda detaljer för att försvåra identifikation. Det betyder att det kanske inte i varje konkret detalj är korrekt, men att de stora dragen stämmer väl med de erfarenheter vi gjort i ett tjugotal studier kring detta.

Kalkylerna bygger på modeller vi utvecklat i ett flertal uppdrag redovisade i den referenslista som finns i slutet av rapporten. För den som på ett enkelt vis vill ta del av metodiken rekommenderas Handbok till förenklad socioekonomisk analysmodell, Idéer för livet, 2010. En mer utförlig beskrivning finns i rapporten Handbok i socioekonomiska bokslut, NUTEK 2008.

Vi har beräknat produktionsförlust utifrån en månadslön på 18 000 kronor. Vi har utgått från en låglönenivå, oftast i offentlig sektor, men dock ej ingångslön vilket skulle vara missvisande eftersom vi tittar på förlorade livsinkomster. I LO:s lönerapport för 2007 låg en genomsnittlig lön strax över 20 000. Vi har valt av försiktighetsskäl att ligga under den nivån.

Referenser

Edling, 2010. *Agenda för Sverige*, Ekerlids förlag.

Försäkringskassan, 2010. *Aktivitetsersättning för unga*, Försäkringskassan.

Navigatörcentrum www.trelleborg.se/navigator

NUEVO www.nuevoprojektet.se

Ungdomsstyrelsen, 2009. *Vägarna in*, Fritzes.

Ungdomsstyrelsen, 2010. *Ung i dag 2010*, Fritzes.

Rapporter

Nedan anges några av de studier vi genomfört som har beröring med detta arbetsområde. De flesta av dem finns tillgängliga på våra hemsidor www.ofus.nu & www.seeab.se och går utmärkt att ladda ner. Några av dem finns dessutom tillgängliga på engelska.

- Lundmark & Nilsson, 2000. *Projekt 531 – rehabiliteringssamverkan i norra Botkyrka*, OFUS.
- Lundmark & Nilsson, 2001a. *Ingen dans på rosor, utvärdering av rehabsamverkan i Krut-projektet i Södertälje*, OFUS.
- Lundmark & Nilsson, 2001b. *Stacken – Rehabiliteringssamverkan i Nynäshamn*, OFUS.
- Lundmark & Nilsson, 2002. *Visst gör det ont, Utvärdering av Startpunkten i Örnsköldsvik*. OFUS
- Lundmark & Nilsson, 2003a. *Rehabiliterande synsätt i samverkansarbetet*, OFUS.
- Lundmark & Nilsson, 2003b. *Strategisk och operativ ledning av samverkan*, OFUS.
- Lundmark & Nilsson, 2010a. *PO-reformen, systemfelen och ledningsgrupperna*, OFUS & Socialstyrelsen.
- Lundmark & Nilsson, 2010b. *Utvärdering av ADHD-projektet på Norrtäljeanstalten*, OFUS & Kriminalvården.
- Lundmark, Nilsson & Wadeskog, 1997. *Sara Söderberg, en studie om samverkan och samhällsekonomi kring personer med ryggont*. OFUS.
- Lundmark, Nilsson & Wadeskog, 2000. *Eva-Britt Larsson – en person med psykosociala arbetshinder*. OFUS.
- Lundmark, Nilsson & Wadeskog, 2008. *1+1=3, en analys av samverkan och socioekonomiska effekter av rehabprojektet ITOK*. SEE, KVS, SLL, OFUS.
- Nilsson & Wadeskog, 1979. *Det blir för dyrt – en studie av missbrukets samhällsekonomiska kostnader*. SEE & Statens Ungdomsråd.
- Nilsson & Wadeskog, 1996. *Vårdkedjor, samverkan och ekonomi – fallet stroke och äldre personer*. SEE & Nacka kommun.
- Nilsson & Wadeskog, 1998. *Vårdkedjor, psykiatrireformen och ekonomin – fallet Södertälje*, SEE & Södertälje kommun.
- Nilsson & Wadeskog, 1999a. *Rutger Engström- missbrukare eller psykiskt sjuk*, Socialstyrelsen & SEE.
- Nilsson & Wadeskog, 1999b. *Ju fler kockar desto bättre soppa – om att samverka kring psykiatrireformens klienter*, Socialstyrelsen & SEE.
- Nilsson & Wadeskog, 2003. *En studie av fetmans samhällsekonomiska konsekvenser*, SEE & Landstinget i Dalarna.

- Nilsson & Wadeskog, 2004. *Ett socialt investeringsperspektiv*, SEE & Socialstyrelsen.
- Nilsson & Wadeskog, 2005. *Resten av bilden – Socioekonomiska bokslut som en metod att värdera sociala företag*, SEE.
- Nilsson & Wadeskog, 2006a. *Det lönar sig – ekonomisk utvärdering av personligt ombud för psykiskt funktionshindrade*, Socialstyrelsen & SEE.
- Nilsson & Wadeskog, 2006b. *Bättre träffbild ger högre effektivitet, ekonomisk utvärdering av PO-reformen i Västmanland*, Länsstyrelsen i Västmanland & OFUS.
- Nilsson & Wadeskog, 2006c. *Det sociala företaget och samhället – socioekonomiska bokslut för Basta och VägenUt!*, NUTEK & SEE.
- Nilsson & Wadeskog, 2007a. *Billigare och bättre – socioekonomiska bokslut för de sociala arbetskooperativen KOS & Briggen*, SEE & Europeiska socialfonden.
- Nilsson & Wadeskog, 2007b. *Skräddarsydd rehabilitering – en lönsam historia. Utvärdering av rehabprojektet Gemet i Karlstad*, SEE.
- Nilsson & Wadeskog, 2008a. *Utvärdering av rehabprojektet Livlinan i Österåker*, SEE.
- Nilsson & Wadeskog, 2008b. *Utvärdering av Metadonprogrammet i Stockholm*, SEE & MOB.
- Nilsson & Wadeskog, 2008c. *Utvärdering av subutexbehandling i kombination med psykoterapi i Stockholm*, SEE & MOB.
- Nilsson & Wadeskog, 2008d. *Det är bättre att stämma i bäcken än i ån lönsamheten – att värdera de ekonomiska effekterna av tidiga och samordnade insatser kring barn och unga*, SEE & Idéer för livet/Skandia.
- Nilsson & Wadeskog, 2008e. *Handbok i socioekonomiska bokslut*, SEE & NUTEK.
- Nilsson & Wadeskog, 2008f. *Den osynliga och diffusa rehabiliteringspotentialen - översiktliga socioekonomiska kalkyler kring effekterna av framgångsrik rehabilitering inom ramen för samordningsförbund*, SEE & Statskontoret.
- Nilsson & Wadeskog, 2008g. *Summan av att ge människor en andra chans – en socioekonomisk analys av Lugna Gatans verksamhet*, SEE & Fryshuset
- Nilsson & Wadeskog, 2009a. *Focus on the individual*, SEE & Idéer för Livet/Skandia.
- Nilsson & Wadeskog, 2009b. *Utvärdering av skolverkets samverkansprojekt*, SEE & Skolverket
- Nilsson & Wadeskog, 2010a. *De deprimerade unga flickorna – ett socioekonomiskt perspektiv*, SEE & Idéer för Livet/Skandia.

Nilsson & Wadeskog, 2010b. *Handbok till en förenklad socioekonomisk analysmodell*, SEE & Idéer för Livet/Skandia.

Nilsson, 1995-2005. *Strategier för samverkan*. OFUS, Nacka och Örnsköldsviks kommuner.

Nilsson, 1998, *Vi byggde nätverk – om psykiatrireformens genomförande i Södertälje*. SEE.

Nilsson, 2000. *Svempa Johansson, missbrukare eller företagare, en analys av de samhällsekonomiska konsekvenserna av arbetskooperativet Basta*. OFUS.

Nilsson, 2003 & 2006, *Personligt ombud i Mellansverige – ombudens arbete & råd inför framtiden*, Länsstyrelsen i Västmanland.

Nilsson, 2006. *Södermalms Beroende Team, rehabiliteringssamverkan kring missbrukare på Södermalm*, OFUS.

Nilsson, 2008a, *Den osynliga lönsamheten - Tullens beslag av heroin och amfetamin ur ett socioekonomiskt perspektiv*, SEE.

Nilsson, 2008b, *Samverkan i Sörmland – en analys av Sörmlands Samordningsförbund - RAR*, OFUS & RAR

Nilsson, 2009a, *Socioekonomisk investeringskalkyl kring ett projekt med en vidgad arbetsmarknad i Jönköpings Län*, OFUS & Regionförbundet i Jönköpings Län.

Nilsson, 2009b. Personliga ombud, ledningsgrupper och samverkan i antologin *Egen kraft- egen makt*, Socialstyrelsen.

Nilsson, Svedin & Wadeskog, 1986. *Ekonomisk effekter i olika former av missbruksbehandling*, Stockholms Stad, FoU-byrån & SEE.

TRELLEBORG KOMMUN